

Ona Monkevičienė

SOCIALINIS MOBILUMAS: AUKŠTO IR ŽEMO SOCIALINIO STATUSO ŠEIMOSE AUGANČIŲ VAIKŲ LAIMĖJIMAI

Anotacija. Straipsnyje teoriškai analizuojamas socialinio mobilumo reiškiny: horizontalusis ir vertikalusis socialinis mobilumas, socialinio mobilumo tendencijos pasaulyje ir Lietuvoje, šeimos ir švietimo vaidmuo asmens socialinio statuso kaitai, socialinio mobilumo didinimo ir sociokultūrinės integracijos kryptys, socialinio mobilumo įtaka vaiko pasiekimams ir viso gyvenimo sėkmei. Pristatomi 5–7 metų Lietuvos vaikų, augančių aukšto socialinio statuso ir skurstančiose šeimose, pasiekimų ypatumai, mamos ir tėvo vaidmuo, ugdymo unstitucijų poveikis vaiko ugdymui (si).

Rakto žodžiai: socialinis mobilumas, vaikystė, kompetencijos, ugdymas, aukšto socialinio statuso šeimos vaikas, skurstančios šeimos vaikas.

Įvadas. Socialinis mobilumas – tai individų judėjimas iš vienos socialinės padėties į kitą, iš vienos socialinės grupės ar klasės į kitą. Išskiriamos kelios socialinio mobilumo rūšys.

Horizontalusis socialinis mobilumas – individų socialinės padėties pokyčiai, kurie neturi įtakos individo ir jo šeimos materialinei gerovei, užimtumui, priklausymui tam tikrai socialinei klasei. Tai gali būti perėjimas iš vienos religijos į kitą, pilietybės pakeitimas.

Vertikalusis socialinis mobilumas – tai perėjimas iš vienos socialinės grupės arba klasės į kitą, turintis įtakos individo ir jo šeimos materialinei gerovei bei statusui visuomenėje. Perėjimas nuo skurdo prie gerbūvio, nuo profesinio prie aukštojo išsilavinimo, nuo nekvalifikuoto prie kvalifikuoto darbo, iš žemesnį socialinį statusą turinčios socialinės grupės į aukštesnį statusą turinčią – tai socialinio mobilumo galimybės. Galimas pakilimas iš žemesnės socialinės grupės į aukštesnę arba smukimas iš aukštesnės socialinės grupės į žemesnę.

Absolūtus socialinis mobilumas reiškia, jog iš vienos socialinės padėties į kitą pereina dauguma tos klasės individų. Priežastys – spartus ekonomikos kilimas, ekonominės krizės, karai ir kt. Gali susiformuoti nauja socialinė grupė. Reliatyvus socialinis mobilumas – kai persilenka tik dalis individų, kurie infiltruojami į jau egzistuojančias socialines grupes. Socialinį mobilumą skatina vienu socialinių grupių, valstybių žemos pajamos, kai pajamų skirtumai tarp socialinių grupių arba valstybių yra dideli [3; 4].

Kai kurios socialinio mobilumo tendencijos:

- nustatyta, jog socialinis mobilumas yra pozityvus reiškinys – susikuria galimybės kaitai, ekonominei raidai, profesiniams mainams, individo gebėjimų vysi-

tymui ir atsakomybės už savo gerovę prisiėmimui;

- vienu valstybių visuomenės mobilesnes, atviresnes, kitų – mažiau kintančios, stabilesnės;
- plėtojantis ekonomikai, sukuriama daugiau gerai apmokamų, socialiai gerai vertinamų darbo vietų, tačiau į jas persilenka viduriniojo socialinio sluoksnio asmenys; persislinkimas iš mažai apmokamą nekvalifikuotą darbą dirbančių nėra ryškus;
- švietimo sistema turi lemiamą poveikį žemo socialinio statuso ir socialinės atskirties grupių individų vaikų socialiniam mobilumui;
- šeima padeda vaikams sukaupti finansinį, socialinį ir kultūrinį kapitalą, todėl aukštą socialinę poziciją užimančių individų vaikai taip pat susiranda gerą darbą, garantuojantį socialinę gerovę.

Lietuvai atgavus nepriklausomybę, labai padidėjo visuomenės socialinis mobilumas.

Padidėjo horizontalusis socialinis mobilumas [1]:

*visiems teko keisti pilietybę – buvome Tarybų Sąjungos piliečiais, tapome Lietuvos piliečiais;

*kiekvienas galėjo laisvai apsispręsti dėl tikėjimo – iki nepriklausomybės tikėjimas buvo draudžiamas;

*pasikeitė valstybinė kalba iš rusų į lietuvių – etninių mažumų atstovai, norėdami dirbti valstybės apmokamą darbą su žmonėmis, turėjo išmokti lietuvių kalbą;

*etninių mažumų atstovams teko ne tik priimti Lietuvos pilietybę, bet ir apsispręsti dėl tautinio tapatumo;

*visa rusų tautybės individų grupė iš etninės daugumos pavirto į etninę mažumą.

Padidėjo vertikalusis socialinis mobilumas:

*visuomenė pradėjo greitai sluoksniuotis į dideles pajamas turinčius, prestižinį darbą dirbančius; vidurinį sluoksnį ir mažas pajamas turinčius, nekvalifikuotą darbą atliekančius;

*ryški visuomenės poliarizacija;

*didelis ekonominis ir kitoks individų pasyvumas (laukiama, kol padės valstybė), trūksta iniciatyvos pačiam pasirūpinti savo gerbūviu, prisiimti atsakomybę už savo ir šeimos socialinį statusą;

*palyginus su kitomis Europos Bendrijos valstybėmis, Lietuvos piliečių pajamos mažesnės, ir tai skatina emigraciją, siekiant užsitikrinti aukštesnį pragyvenimo lygį;

*padidėjęs Lietuvos valstybės atvirumas pasauliui skatina imigracijos procesus.

Socialinis mobilumas ir švietimas. Tyrimais nustatyta, jog kokybiška švietimo sistema pozityviai didina

visuomenės socialinį mobilumą, padeda žemo socialinio statuso šeimų individams pakilti iš žemesnio statuso socialinės grupės į aukštesnio socialinio statuso grupę [2; 3; 4].

Švietimas padeda kiekvienam (neatsižvelgiant į socialinę padėtį) įgyti prestižinėms profesijoms reikalingą kvalifikaciją ir užimti gerai apmokamas darbo vietas bei garantuoti gerbūvį sau ir savo šeimai.

Švietimas padeda įveikti etninėms mažumoms ir kitoms socialinėms grupėms kylančius barjerus ir kilti iš žemesnio statuso socialinės grupės į aukštesnio socialinio statuso grupę.

Švietimo barjerai:

*skurdas ir socialinė atskirtis vaikystėje trukdo lavinti pažinimo gebėjimus, susiformuoja nepalanki socialiniam mobilumui vaiko elgsena;

*žemas pajamas turinčios šeimos negali užtikrinti savo vaikams aukštos kokybės išsilavinimo ir paramos, nesupranta jo svarbos, o kitos socialinės grupės ypač stengiasi investuoti į vaikų išsilavinimą, ypač gerai suvokia išsilavinimo reikšmę vaiko ateičiai;

*etninių mažumų vaikai ne visada suvokia daugumos kultūrinį kontekstą ir gerai moka „ugdymo kalbą“ (pvz., valstybinę), todėl jų pasiekimai ne visada atitinka galimybes.

Socialinis mobilumas ir šeima. Tyrimai rodo, jog socialinis mobilumas priklauso nuo vaiko ugdymo šeimoje sąlygų. Vidurinių ir aukštą socialinį statusą užimančių šeimų suaugusieji sukuria savo vaikams finansinį, socialinį ir kultūrinį kapitalą.

Finansinis kapitalas:

*apmokamas aukštesnės kokybės išsilavinimas, universitetinės ir kitos studijos; vairavimo, kompiuterinių technologijų įvaldymo ir kiti kursai, padedantys įgyti papildomas kompetencijas;

*paremiamas įsitvirtinimas darbo rinkoje.

Socialinis kapitalas:

*vidurinių ir aukštą socialinį statusą užimančių šeimų socialiniai kontaktai su kitais platesni, per juos gaunama informacija, sulaukiama paramos ir kt.

*perduodamos aspiracijos kilti iki aukštą statusą turinčios socialinės grupės bei siekti gerų pajamų;

*skatinamas elgsenos, reikalingos kilti iki aukštą statusą turinčios socialinės grupės, išsiugdymas.

Kultūrinis kapitalas:

*padedama suprasti daugumos kultūrą ir gerai išmokyti „ugdymo kalbos“, pvz., valstybinės;

*būdinga refleksija to, ką vaikas skaito, žiūri per TV; siekiama, kad vaikas sugebėtų atsirinkti aukštesnės kokybės TV laidas, geresnes knygas, muzikos ir kitus meno kūrinius;

*lankoma daugiau kultūrinių renginių, diskutuojama kultūros temomis;

*parenkamas išsilavinimas, kurio metu vaikui sėkmingiau perduodamas kultūrinis kapitalas (būreliai, privačios mokyklos, universitetai ir kt.).

Socialinis mobilumas ir asmens galimybės. Tyrimai rodo, jog šiuolaikinėse visuomenėse pozityvų judėjimą iš klasės į klasę nulemia asmens pozicija ir galimybės:

*pasitikėjimas savimi ir savo galimybėmis (save gerbiantis asmuo geriau pristato save ir savo galimybes švietimo sistemoje ir darbo rinkoje);

*aukštos aspiracijos ir motyvacija siekti išsilavinimo, kvalifikacijos, išsiugdyti tam tikrą elgseną, gebėjimus;

*nuostata įveikti barjerus (kalbos, pajamų, ryšių ir kt.) ir siekti kilimo iš vienos socialinės grupės į kitą;

*jausmas, jog pats kontroliuoja gyvenimą (asmenys, turintis šį jausmą vėliau geba prisiimti atsakomybę už savo išsilavinimą ir profesinę kvalifikaciją bei yra iniciatyvus);

*gebėjimas užmegzti bendravimą ir bendradarbiavimą (vėliau šie asmenys geriau dirba komandoje).

Socialinio mobilumo didinimo ir sociokultūrinės integracijos kryptys [4]

*Lygių galimybių visuomenės kūrimas, kurioje individas, išsiugdęs aukštus gebėjimus, gali sparčiai ir be didesnių kliūčių pakilti iš žemo socialinio sluoksnio į aukštą socialinį sluoksnį.

*Parama šeimai, tėvystės įgūdžių ugdymas, mokymosi visą gyvenimą galimybių kūrimas. Etninių mažumų šeimoms sudaromos galimybės lankyti kursus ir greitai išmokyti daugumos kalbos, susipažinti su valstybės sociokultūrine aplinka, įstatymine baze, socialinės pozicijos keitimo galimybėmis.

*Ankstyvas ikimokyklinis ir priešmokyklinis ugdymas vaikų, augančių mažas pajamas turinčiose ar socialinės atskirties šeimose. Etninių mažumų vaikams sudaromos sąlygos išmokyti daugumos kalbos, ypač jeigu tai bus jų „ugdymo kalba“, užmegzti socialinius ryšius su kalbinės daugumos grupės ir įvairių socialinių grupių bendraamžiais bei jų artimaisiais, t. y. įveikti socialinės distancijos problemas, anksti ir kokybiškai ugdytis mąstymą bei pasirengti sėkmingam startui mokykloje.

*Vaikų skaičiaus mažinimas klasėse, kuriose integruojami probleminių šeimų vaikai, etninių mažumų vaikai. Didelis dėmesys „ugdymo kalbos“ tobulinimui, kuriant paramos grupes kalbai išmokyti (*language support groups*).

*Aukšti išsilavinimo standartai vaikams iš žemo socialinio sluoksnio šeimų. Etninių mažumų vaikams taikomi tie patys, kaip ir kalbinės daugumos grupės vaikams, išsilavinimo standartai, teikiant kuo įvairesnę būtiną paramą (pvz., namų darbų rengimo grupė mokykloje, konsultuojant pedagogams ir tautinės mažumos tėvams savanoriams).

*Žemo socialinio sluoksnio šeimų gabių vaikų švietimo finansinis rėmimas, siekiant kuo didesnių pasiekimų.

*Visų ugdymo institucijų veiklos kokybės didinimas.

*Vaikų skurdo mažinimas.

*Socialinės integracijos ir inkluzijos didinimas.

Tyrimo tikslas – ištirti aukšto ir žemo socialinio statuso šeimose augančių 5–7 metų vaikų laimėjimų ypatumus.

Tyrimo metodai: interviu su vaikais; kolizinės ir probleminės situacijos vaikui; vaikų žaidimo stebėjimas.

Tiriamųjų imtis. 402 penkerių–septynerių metų vaikai, lankantys ugdymo institucijas. Iš jų – 90 vaikų augančių skurstančiose šeimose ir 134 aukšto socialinio statuso šeimose augantys vaikai.

Tyrimo metodologiją parengė ir tyrimą atliko Vaidybos studijų katedros dėstytojai ir magistrantai (2003–2005 metais).

Tyrimo rezultatai

1. Aukšto socialinio statuso šeimose ir skurdo aplinkoje augančių vaikų kompetencijų skirtumai.

Vaikų supratimas apie *sveikatą ir jos saugojimą* buvo tyrinėtas atviro interviu metodu. Vaikų komentarai sugrupuoti ir pateikti 1 lentelėje.

1 lentelė

Vaikų samprotavimai apie tai, ką reikia daryti, kad būtum sveikas

Vaikų atsakymų grupės	Aukšto socialinio statuso šeimų vaikai		Skurde augantys vaikai	
	ats. skaič.	proc.	ats. skaič.	proc.
Aukšto socialinio statuso šeimų vaikų dažniau nurodyti sveikatos saugojimo veiksniai	ats. skaič.	proc.	ats. skaič.	proc.
Sveikai maitintis	58	43,28	30	33,33
Pačiam mankštintis	55	41,04	21	23,33
Gerti vitaminus, žuvų taukus, žolelių arbatas	38	28,36	18	20,00
Sportuoti specialios paskirties vietose	21	15,67	4	4,44
Grūdintis	7	5,22	2	2,22
Neiti į lauką	7	5,22	1	1,11
Skurde augančių vaikų dažniau nurodyti sveikatos saugojimo veiksniai	ats. skaič.	proc.	ats. skaič.	proc.
Tinkamai, pagal orus rengtis	16	11,94	18	20,00
Daug būti gryname ore	10	7,46	11	12,22
Laikytis higienos	5	3,73	9	10,00
Nevalgyti sniego, ledo	8	5,97	9	10,00
Daug miegoti	7	5,22	7	7,78
Vieno vaiko pateiktų atsakymų skaičius	ats. skaič.	proc.	ats. skaič.	proc.
Neatsakė	0	0,00	0	0,00
Paminėjo 1 iš sveikatos veiksnių	13	9,70	7	7,78
Paminėjo 2 iš sveikatos veiksnių	50	37,21	24	26,67
Paminėjo 3 iš sveikatos veiksnių	46	34,33	45	50,00
Paminėjo 4 iš sveikatos veiksnių	25	18,66	13	14,44

Remiantis tyrimo duomenimis, aukšto socialinio statuso šeimų vaikų nuomone, saugoti sveikatą – tai sveikai maitintis (taip atsakė 43,28 proc. vaikų); „daug valgyti“, „valgyti vaisius, daržoves, kiaušinius“, „nevalgyti ledų, saldainių“, „gerti vitaminus“, „gerti žuvų taukus“, „gerti žolelių arbatas“, „negerti limonado“ ir kt.; pačiam mankštintis (41,04 proc. vaikų atsakymų); sportuoti specialios paskirties vietose (15,67 proc. vaikų atsakymų); „eiti į Ledo rūmus“, „eiti į sporto salę“, „į baseiną“, „į sporto būrelius“, grūdintis. Tačiau neiti į lauką žiemą. Skurde augantys vaikai tokius sveikatos saugojimo bū-

dus minėjo rečiau. Jie dažniau minėjo būtinybę tinkamai, pagal orus rengtis (20 proc. vaikų atsakymų): „šiltai rengtis“, „užsirišti šaliką“, „neperkaisti“, „neperšalti“ ir kt.; daug būti gryname ore (12,22 proc. atsakymų): „būti gamtoje“, „pasivaikščioti“; daug miegoti (7,78 proc. atsakymų); laikytis higienos (10 proc. atsakymų): „valyti dantis“, „plauti rankas“, „nekišti bet ko į burną“, „nekramtyti nagų“ ir kt.; „nevalgyti sniego, ledo“, „negerti šalto vandens“, „nekvėpuoti šaltu oru – nerėkauti lauke“, nesivolioti sniege (10 proc. atsakymų). Galima daryti išvadą, kad *supratimą, kaip saugoti sveikatą, turi tiek*

aukšto socialinio statuso šeimų vaikai, tiek ir skurde augantys vaikai, tačiau pirmieji tai sieja su geru, sveiku maitinimusi ir sportavimu specialiai įrengtose vietose, o antrieji – su natūraliu grūdinimusi ir savęs saugojimu.

Pažinimo ir komunikavimo gebėjimai tyrinėti užduodant vaikams klausimus, kokios pasakos jiems patinka, prašant pakomentuoti, kodėl jos patinka (2 lentelė). Remiantis duomenimis, pateiktais 2 lentelėje, *aukšto so-*

cialinio statuso šeimų vaikų svarstymai ir komentarai brandesni nei skurde augančių vaikų. Aukšto socialinio statuso šeimų vaikai dažniau ne tik išvardija, bet ir komentuoja veikėjus (atitinkamai 33,58 ir 21,11 proc. atsakymų); detaliai pasakoja turinį (37,21 ir 13,33 proc. atsakymų); geba išsakyti estetinius komentarus (11,94 ir 3,33 proc. atsakymų), be to, dažniau pateikia ne po vieną, o po 2–4 komentarus.

2 lentelė

Komentarai, kodėl patinka vaiko mėgstamos pasakos

Vaikų atsakymų grupės	Aukšto socialinio statuso šeimų vaikai (134)		Skurde augantys vaikai (90)	
	ats. skaič.	proc.	ats. skaič.	proc.
Išsako kilusias emocijas, jausmus	12	8,96	7	7,78
Išvardija ir komentuoja veikėjus	45	33,58	19	21,11
Atpasakoja turinį	50	37,21	12	13,33
Išskiria esmines mintis	14	10,45	6	6,67
Išsako estetinius komentarus	16	11,94	3	3,33
Išsako, kuo įdomi	8	5,97	2	2,22
Vieno vaiko pateiktų komentarų skaičius	ats. skaič.	proc.	ats. skaič.	proc.
Neatsakė	27	20,15	53	58,89
Pateikė vieną komentarą	74	55,22	24	26,67
Pateikė du komentarus	25	18,66	12	13,33
Pateikė tris komentarus	7	5,22	1	1,11
Pateikė keturis komentarus	1	0,76	0	0,00

Siekiant įvertinti, kokios aukšto socialinio statuso šeimų ir skurde augančių vaikų *estetinės vertybės*, vaikams buvo siūloma pasiklausyti dviejų dainų ir pasakyti, kuri jų labiau patiko. Po Mamos ir Valentino dienų, Užgavėnių ir Helovyno vaikai buvo klausiami, kuri iš šių dienų jiems labiau patiko. Remiantis 3 lentelėje pateiktais duomenimis, *aukšto socialinio statuso šeimų vaikai turi labiau išlavėjusį estetinį skonį* (dažniau renkasi vaikišką – 41,79 proc. ar liaudies dainą – 17,91 proc.), *brangina šeimos vertybes* (jiems patinka Mamos diena – 34,33 proc.), *bet yra veikiami iš užsienio atkeliaujančios kultūros* (patinka ir Helovynas – 23,13 proc.). *Skurde augantys vaikai yra labiau veikiami populiarios estradinės muzikos* (dažniau renkasi šią muziką nei vaikišką dainelę – 54,44 proc., dažniau nei lietuvių liaudies dainą – 73,33 proc.), *bendruomenėje ir ugdymo institucijose švenčiamų švenčių* (Valentino dienos ir Užgavėnių).

Siekiant nustatyti, ar saugūs jaučiasi aukšto socialinio statuso šeimose ir skurde augantys vaikai, jie buvo klausiami, ar gali nutikti kokių bėdų jų namams. 4 lentelėje pateikti duomenys rodo įdomius skirtumus tarp

abiejų grupių vaikų. *Aukšto socialinio statuso šeimų vaikai jaučiasi saugesni* nei skurdo aplinkoje augantys vaikai – didesnis jų skaičius mano, jog šeimai bėdų atsitikti negali (atitinkamai 22,39 ir 11,11 proc. vaikų), mažesnis skaičius mano, jog bėdų atsitikti gali (56,72 proc. ir 65,56 proc. vaikų). *Aukšto socialinio statuso šeimų vaikai* dažniau nei skurde augantys vaikai *galvoja apie save – susirūpinę, kad nelaimė neatsitiktų jam pačiam* (atitinkamai 16,42 ir 10 proc.), samprotuoja apie globalias nelaimes (5,22 proc.): „žemės drebėjimai“, „banga nuplaus“. *Skurde augantys vaikai mažiau galvoja apie save, daugiau apie kitus, nuo kurių priklauso jų saugumas.* Jie bijo, jog gali pritrūkti pinigų, maisto (14,44 proc.), kad tėvai gali netekti darbo (3,33 proc.). Jie dažniau nei aukšto socialinio statuso šeimų vaikai pamini šeimos nesantaiką (atitinkamai 8,89 ir 2,99 proc.), bijo, jog „mama gali išeiti iš namų“, jog jai gali atsitikti bėda (22,22 proc.), labiau bijo nelaimių (36,67 proc.): „gali apvogti“, „elektra sužeisti“, „gali kas nors užpulti“ ir kt. Tai rodo didesni jų nesaugumą.

Vaikų komentarai, paklausius dainų įrašų ir po švenčių šventimo

Vaiko pasirinkimas	Aukšto socialinio statuso šeimų vaikai		Skurde augantys vaikai	
	ats. skaič.	proc.	ats. skaič.	proc.
Vaikiška dainelė patinka labiau nei populiarī estradinė daina	56	41,79	26	28,89
Populiari estradinė daina patinka labiau nei vaikiška dainelė	44	32,84	49	54,44
Lietuvių liaudies daina patinka labiau nei populiarī estradinė daina	24	17,91	11	12,22
Populiari estradinė daina patinka labiau nei lietuvių liaudies daina	67	50,00	66	73,33
Mamos diena patinka labiau nei Valentino diena	46	34,33	29	32,22
Valentino diena patinka labiau nei Mamos diena	43	32,09	39	43,33
Užgavėnės patinka labiau nei Helovynas	70	52,24	69	76,67
Helovynas patinka labiau nei Užgavėnės	31	23,13	13	14,44

Vaikų nuomonė apie tai, kas blogo gali atsitikti

Vaikų atsakymų grupės	Aukšto socialinio statuso šeimų vaikai		Skurde augantys vaikai	
	ats. skaič.	proc.	ats. skaič.	proc.
Vaikų nuomonė apie tai, ar gali atsitikti bėdų namams	ats. skaič.	proc.	ats. skaič.	proc.
Negali	30	22,39	10	11,11
Gali	76	56,72	59	65,56
Vaikų paminėtos galimos bėdos	ats. skaič.	proc.	ats. skaič.	proc.
Bėdos namams	39	29,1	33	36,67
Nelaimė pačiam vaikui	22	16,42	9	10,00
Paties vaiko sukelta nelaimė	3	2,24	0	0,00
Bėda mamai	18	13,43	20	22,22
Bėda tėčiui	19	14,18	12	13,33
Šeimos nesantaika	4	2,99	8	8,89
Gali pritrūkti pinigų, maisto	0	0,00	13	14,44
Tėvai gali netekti darbo	0	0,00	3	3,33
Globalios nelaimės	7	5,22	2	2,22

Sugretinus pateiktų tyrimų duomenis, galima daryti bendrą išvadą, kad aukšto socialinio statuso šeimų ir skurde augančių vaikų mažiausiai skiriasi sveikatos saugojimo kompetencija. Kitose srityse nustatytas aukšto socialinio statuso šeimų vaikų pranašumas: jie jaučiasi saugesni, jų pažinimo, komunikavimo patirtis turtingesnė, jie turi geresnę estetinę skonį.

2. Motinos ir tėvo vaidmuo bei ikimokyklinių institucijų įtaka aukšto socialinio statuso šeimų ir skurde augančių vaikų ugdymui.

5 lentelėje pateikti duomenys rodo, kad aukšto socialinio statuso šeimos pačios atlieka ugdytojo vaidmenį, padeda vaikui perimti šeimos vertybes, tėvo vaidmuo vaiko auginime toks pat svarbus, kaip ir motinos. Šių šeimų vaikai labiau nei skurde augantys, namuose nori būti su mama (atitinkamai 35,82 ir 20 proc.) bei tėčiu (atitinkamai 32,09 ir 15,56 proc.). Aukšto socialinio statuso šeimų vaikams vienodai svarbūs ir mama, ir tėtis, skurde augantiems vaikams tėtis mažiau svarbus nei mama. Tą patį rodo vaikų baimė, kad bėda neatsitiktų mamai ar tėčiui (žr. 4 lentelę).

Vaiko nuomonė apie tai, su kuo jis nori būti, su kuo jis įdomiai leidžia laiką

Vaikų atsakymų grupės	Aukšto socialinio statuso šeimų vaikai		Skurde augantys vaikai	
	ats. skaič.	proc.	ats. skaič.	proc.
Su kuo vaikas norėtų būti namie				
Su mama	48	35,82	18	20,00
Su tėčiu	43	32,09	14	15,56
Su seneliais	2	1,49	0	0,00
Su draugais, broliais, sesėmis	71	52,99	67	74,44
Kas vaikui skaito pasakas (vaiko nuomone)	ats. skaič.	proc.	ats. skaič.	proc.
Mama	86	64,18	25	27,78
Tėtis	26	19,40	7	7,78
Seneliai	13	9,70	7	7,78
Darželio pedagogai	27	20,15	47	52,22
Su kuo vaikas sportuoja (vaiko nuomone)	ats. skaič.	proc.	ats. skaič.	proc.
Su mama ir tėčiu specialiai įrengtose vietose	42	31,34	9	10,00
Su darželio pedagogu	21	15,67	46	51,11

Kokiose vietose vaikas lankosi su tėvais (vaiko nuomone)

Kokiose vietose vaikas lankosi su tėvais (vaiko nuomone)	Aukšto socialinio statuso šeimų vaikai		Skurde augantys vaikai	
	ats. skaič.	proc.	ats. skaič.	proc.
Vaikų atsakymų grupės				
Prekybos centruose, kavinėse	53	39,55	52	57,78
Prekybos pramogų centruose	40	29,85	10	11,11
Klubuose	28	20,89	5	5,56
Koncertuose	14	10,45	4	4,44
Teatruose	27	20,15	7	7,78
Parodose, muziejuose	4	2,99	0	0,00
Kine	14	10,45	4	4,44
Cirke	5	3,73	10	11,11
Gamtoje	48	35,82	31	34,44
Istorinėse vietose	22	16,42	2	2,22
Poilsinėse ir kitose kelionėse po Lietuvą	42	31,34	17	18,89
Išvykose į užsienį	12	8,96	4	4,44
Svečiuose	38	28,36	41	45,56
Miesto renginiuose	7	5,22	3	3,33
Sąvartyne (eina rinkti metalo laužo ir kt.)	0	0,00	8	8,89
Kieme renka butelius	0	0	9	10,00

Aukšto socialinio statuso šeimų vaikai tėvus suvokia kaip pagrindinius ugdytojus: jie dažniau nei skurde augantys vaikai prisimena pasakas, kurias skaito mama (atitinkamai 64,18 ir 27,78 proc.) ir tėtis (19,40 ir 7,78 proc.), dažniau pasakoja, kaip sportuoja su mama ir tėčiu specialiai įrengtose vietose (31,34 ir 10 proc.).

Skurde augančių vaikų dažniausias ugdytojas – ikimokyklinių institucijų pedagogai. Daugiau nei pusė vaikų prisimena, jog pasakas jiems skaito ir su jais sportuoja pedagogai, mamos skaitymą ar sportavimą su tėvais pamini žymiai mažiau vaikų.

6 lentelėje pateikti duomenys rodo, kokie išpūdžiai

apie kartu su tėvais lankomas vietas išlikę aukšto socialinio statuso šeimų ir skurde augantiems vaikams. Remiantis duomenimis, skurde augantys vaikai dažniau prisimena apsilankymus prekybos centruose, cirke ir sveičiavimasi pas gimines, tėvų draugus. Beveik dešimtadalis vaikų prisimena, jog su tėvais eina į sąvartyną (8,89 proc.) ar kiemą rinkti tuščių butelių (10 proc.). O aukšto socialinio statuso šeimų vaikai prisimena apsilankymus pramogų centruose, klubeose, koncertuose, parodose, jie prisimena aplankytas istorines vietas, išvykas į užsienį, į poilsia vietas. Taigi *aukšto socialinio statuso šeimų ir skurde augančių vaikų kultūrinė aplinka labai skiriasi.*

Išvados

1. Aukšto socialinio statuso šeimų ir skurde augančių vaikų mažiausiai skiriasi sveikatos saugojimo kompetencija; kitose srityse nustatytas aukšto socialinio statuso šeimų vaikų pranašumas: jie jaučiasi saugesni, jų pažinimo, komunikavimo patirtis turtingesnė, jie turi geresnę estetinį skonį.
2. Aukšto socialinio statuso šeimos rūpinasi vaikais ir sukuria turtingą pedagoginę ir kultūrinę aplinką jų ugdymui(si); skurstančių šeimų vaikų pedagoginė ir

kultūrinė aplinka bloga, svarbiausias ugdytojas – ikimokyklinė institucija.

3. Aukšto socialinio statuso šeimose tėvo vaidmuo auginant vaikus toks pat reikšmingas, kaip ir motinos; skurstančiose šeimose motinos vaidmuo daug svarbesnis nei tėvo.

Literatūra

1. Barkauskaitė M., Monkevičienė O., Žemgulienė A., Žilinskaitė R. Intercultural Education in Lithuania: Context, Tendencies of Change, Models, – 2005, <<http://www.karmoyped.no/terra/materials/lithuania.doc>>.
2. Blumkin T., Sadka E. Income taxation with intergenerational mobility: Can higher inequality lead to less progression? // European Economic Review – Vol. 49, issue 7, 2005.
3. Leicht K. T. Research in Social Stratification and Mobility. – Department of Sociology, University of Iowa, IA, USA, 2005.
4. Ray B. Immigrant Integration: Building to Opportunity / Migration Fundamentals. – Migration Policy Institute, 2004.

Summary

Ona Monkevičienė

SOCIAL MOBILITY: ACHIEVEMENTS OF CHILDREN BROUGHT UP IN FAMILIES OF HIGH AND LOW SOCIAL STATUS

Annotation. The scientific article theoretically analyses the phenomenon of social mobility: horizontal and vertical social mobility, tendencies of social mobility all over the world and in Lithuania, the role of family and education changing individual's social status, trends towards increase in social mobility and social integration, influence of social mobility on child's achievements and success in whole life. *Aim of research.* To research peculiarities of 5–7 year old children achievements from high and low social status families. *Research methods.* Interview with a child; conflict and problem situations for a child; observation of child's play. *Sample of research.* 402 5–7 year old children attending education institutions. 90 children from poverty environment and 134 children growing in families of high social status. Methodology was prepared and research was conducted by lecturers and Master's programme students of Childhood studies department (2003–2005). *Research results.* Research revealed the achievement peculiarities of children

from high and low social status families. The least difference was observed in healthcare competence; children from high social status families had the advantage in other spheres: they feel safer, such children possess richer experience of cognition and communication, they demonstrate better aesthetic taste. According to the research, families of high social status take better care of their children and establish rich pedagogical and cultural environment for their education and development; however, children from destitute families have access to poor pedagogical and cultural environment, with pre-school education institution being the main educator. The results of the research showed that the role of father for children brought up in families of high social status is as high as that of mother, whereas mother is more important than father to children from poverty families.

Keywords. Social mobility, childhood, competences, education and development, child from high social status family, child from poverty environment.

Vilniaus pedagoginis universitetas,
Vaikystės studijų katedra
Įteikta 2005 m. gruodžio mėn.